

Παντελής Γεωργογιάννης
Καθηγητής

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Ελληνικά
Ως Δεύτερη ή Ξένη γλώσσα

6ο
Διεθνές Συνέδριο

Τόμος II

Πανεπιστήμιο Πατρών
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

ΠΑΤΡΑ 2004

**“Ο Κόσμος η Αυλή μας” - Α τάξη. Το Αλφαβητάρι για
τα ελληνόπουλα της Τουρκίας** 183

Δημάση Μαρία, *Λέκτορας, Τμήμα Γλώσσας,
Φιλολογίας & Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών,
Α.Π.Θ.*

**Διαπολιτισμικότητα και λόγος στην εκπαίδευση. Μια
πρόταση διαπολιτισμικής διδακτικής** 191

Πισσαλίδης Βύρων, *Λέκτορας Π.Δ. 407/80, Τμήμα
Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε., Α.Π.Θ.*

**Αναζητώντας τη λεξιλογική διαπολιτισμική ενότητα.
Η αξιοποίηση των διεθνισμών στην εκπαιδευτική
πράξη.** 205

Πασσαλής Χαράλαμπος, *Δρ Ιστορίας -
Αρχαιολογίας Α.Π.Θ. - Εκπαιδευτικός Δ.Ε.,
Αποσπασμένος στο Τμήμα Λεξικογραφίας, Κέντρο
Ελληνικής Γλώσσας*

Μαρία Δημάση:

«Ο ΚΟΣΜΟΣ Η ΑΥΛΗ ΜΑΣ»

Πρώτη τάξη

Το Αλφαβητάρι για τα Ελληνόπουλα της Τουρκίας

Η συγγραφή του Αλφαβηταρίου με τίτλο : **Ο ΚΟΣΜΟΣ Η ΑΥΛΗ ΜΑΣ**, προέκυψε ως αποτέλεσμα της συνεργασίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας στη Θεσσαλονίκη. Το Κ.Ε.Γ.Θ. ανέθεσε τη συγγραφή των βιβλίων για τη γλωσσική διδασκαλία σε όλες τις βαθμίδες των Ομογενειακών Σχολείων της Κωνσταντινούπολης στον Καθηγητή της Γλωσσολογίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. κ. Χρ. Τσολάκη, ο οποίος και ανέλαβε με την ομάδα των δασκάλων και φιλόλογων συνεργατών του το δύσκολο εγχείρημα. . Οι ιδιαιτερότητες και τα προβλήματα της ομογενειακής εκπαίδευσης στην Κωνσταντινούπολη είναι γνωστά . Το σημαντικότερο ίσως είναι το πρόβλημα των διδακτικών εγχειριδίων, η έλλειψη κατάλληλων εγκεκριμένων εγχειριδίων, σύγχρονων ως προς το περιεχόμενο και την προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία.

Οι επισημάνσεις των υπεύθυνων, θεσμοθετημένων φορέων της μειονοτικής εκπαίδευσης, η αγωνία των Ελλήνων Ομογενών, οι άτυπες αλλά ουσιαστικές αιτήσεις-επισημάνσεις του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχη και κυρίως, οι τοποθετήσεις και οι αξιολογικές κρίσεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών για το διδακτικό αδιέξοδο στο οποίο περιήλθε η μειονοτική εκπαίδευση στην Πόλη οδήγησαν το Υπουργείο Παιδείας στην απόφαση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Το σημαντικότερο σημείο αναφοράς της προσπάθειας επικεντρώθηκε στην αναθεώρηση ή τη συγγραφή νέων διδακτικών εγχειριδίων. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας αποτέλεσε το πεδίο της βασικής στοχοθεσίας, αφού η γλωσσική διδασκαλία είναι από την άποψη του Προγράμματος Σπουδών και του διαθέσιμου χρόνου στο ωρολόγιο πρόγραμμα πολύ σημαντική. Οι ανάγκες των μαθητών, οι ιδιάζουσες συνθήκες λειτουργίας των σχολείων, οι πολιτισμικές διαφορές σε συνδυασμό με την επισήμανση-διαπίστωση ότι τα σχολικά βιβλία είναι η μόνη επαφή τους με την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό καθιστούν προφανή τη σοβαρότητα του εγχειρήματος.

Τα βιβλία της γλωσσικής διδασκαλίας, ειδικότερα, αποτέλεσαν πεδίο έρευνας, συζητήσεων και ανάπτυξης συνεργασιών μεταξύ επιστημόνων και εκπαιδευτικών της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η μέχρι τώρα διαμορφωμένη τακτική-πρακτική των Τούρκων στο θέμα της έγκρισης των διδακτικών εγχειριδίων τα οποία προορίζονται για τα Ελληνόπουλα της Πόλης καταγράφει συμπεριφορές καθυστέρησης και απόρριψης κεφαλαίων, τμημάτων και βιβλίων ολόκληρων με γνώμονα την ύπαρξη αναφορών, οι οποίες κατά την άποψη των μελών της υπεύθυνης επιτροπής δε συμβάλλουν στην υποστήριξη του κλίματος συνεργασίας και σεβασμού μεταξύ των δύο λαών. Οι βασικές οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, λοιπόν, προς την ομάδα συγγραφής επικεντρώθηκαν στα εξής σημεία:

-Αν είναι δυνατό να συμπυκνωθούν τα διδακτικά εγχειρίδια σε ένα τεύχος για κάθε τάξη και γνωστικό αντικείμενο.

-Τα βιβλία της γλωσσικής διδασκαλίας να περιέχουν θέματα από την περιοχή, από την κοινωνική και θρησκευτική ζωή της Πόλης, να είναι γραμμένα σε απλή και κατανοητή γλώσσα , χωρίς τοπικούς ή άλλους ιδιωτισμούς, να έχουν απλή και ρεαλιστική εικονογράφηση, ανάλογη της ηλικίας των μαθητών, να αποφεύγονται

κείμενα, εικόνες και λέξεις τα οποία πιθανόν να προκαλούν την καχυποψία των Τουρκικών αρχών και δημιουργήσουν την πρόθεση της απόρριψης.

-Οι μαθητές να ενημερώνονται μέσα από το περιεχόμενό τους για τα οφέλη από τη δημιουργική συνύπαρξη των δύο λαών.

-Να υπάρχουν αναφορές στο Πατριαρχείο, στην ελληνική Μυθολογία, λέξεις-αναφορές που να παραπέμπουν σε ολόκληρο το φάσμα της ελληνικής ιστορίας (Μυκήνες, Μιστράς) με τρόπο διακριτικό

Το Αλφαβητάρι: Ο Κόσμος η Αυλή μας, συντάχτηκε ακολουθώντας τις βασικές αυτές οδηγίες.

Βασίστηκε μεθοδολογικά στα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα για τη διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης και γραφής. *Χρησιμοποιεί κατ' επιλογή στοιχεία πολλών μεθόδων, δημιουργώντας ουσιαστικά μια νέα, αποτελεσματική για την περίπτωση μέθοδο διδασκαλίας.* Βασική αρχή στην οποία στηρίχτηκαν οι επιλογές είναι η αποδοχή της επιστημονικής άποψης που προτείνει *τη σταθερή φωνημική διδασκαλία, εμπλουτισμένη με πλούσιες αναγνωστικές και γραφικές εμπειρίες.* Αποτελείται από δύο βιβλία. Το πρώτο βιβλίο περιλαμβάνει παραμύθια για τα γράμματα της ελληνικής γλώσσας. Πρόκειται για 24 παραμύθια τα οποία βασίζονται στα «ζωογραφογράμματα» του Κίπλιγκ, με άλλα λόγια στη σύνδεση του γραφήματος με εικόνες από τον εμπειρικό-βιωματικό κόσμο των παιδιών (με την έννοια της κατ' αίσθηση και της πνευματικής εποπτείας). Πρόκειται για πακέτο διδακτικού υλικού το οποίο ευαγγελίζεται την πολλαπλή χρήση, χρησιμότητα και αποτελεσματικότητα του. Διατηρώντας τη γοητεία του παραμυθιού, *καλλιεργεί τη γλωσσική ικανότητα της ακρόασης, μυεί το παιδί ακροατή, εν δυνάμει αναγνώστη, στο χώρο της αφήγησης και ταυτόχρονα της περιγραφής,* διατηρώντας τη γοητεία της περιπέτειας και τη συνύπαρξη του υπερλογικού των παραμυθιών σε ένα σύγχρονο σκηνικό. Με πρωταγωνιστικό πρόσωπο τη μαγική γραμμή που έχει το μοναδικό χάρισμα να μεταμορφώνεται σε ό,τι αγγίζει και να αποκτά ταιριαστή φωνή, *τα παιδιά συναντούν το γράφημα και το φώνημα σε μια συστηματική διδασκαλία της σχέσης ήχου- γραπτού συμβόλου, ήχου- λέξης.* Το χρησιμοποιούμενο λεξιλόγιο, η ποσότητα και η ποιότητα των πληροφοριών, η συναισθηματική φόρτιση, η καταγραφή δράσεων βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τους στόχους της διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης και γραφής, αλλά και με τις ιδιαίτερες δυσκολίες της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε μαθητές για τους οποίους θεωρητικά μόνο είναι η μητρική γλώσσα, αφού εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος οι επικοινωνιακές τους ανάγκες υπαγορεύουν την επιλογή άλλου γλωσσικού εργαλείου. Αν λάβουμε υπόψη μας και την παρουσία και την ταυτόχρονη διδασκαλία σε αραβόφωνους ορθόδοξους μαθητές για τους οποίους η ελληνική γλώσσα είναι κυριολεκτικά ξένη γλώσσα, αντιλαμβανόμαστε την ανάγκη της προσαρμογής των μεθόδων και των κανόνων στη συγκεκριμένη περίπτωση. *Το κάθε γράμμα «γεννιέται» σε μια διαφορετική πόλη της Ελλάδας και σε μια πόλη της Τουρκίας. Είναι ευνόητο ότι η αναφορά αυτή υπάρχει για τα γράμματα φθόγγους για τα οποία υπάρχει αντιστοιχία στις δύο γλώσσες: Αθήνα- Άνκαρα.* Σε κάθε παραμύθι υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός λέξεων με το διδασκόμενο γράμμα στην αρχή, στη μέση, στο τέλος με σκοπό τον σταδιακό εμπλουτισμό του λεξιλογίου και τη διαισθητική διδασκαλία της ορθογραφίας.

Το κύριο βιβλίο του μαθητή περιλαμβάνει ένα σύντομο προαναγνωστικό-προγραφικό στάδιο, το οποίο παρουσιάζει δραστηριότητες ανάγνωσης εικόνων, οι οποίες αποτελούν σύντομες ιστορίες με τόσο και τέτοιο βαθμό αφαίρεσης των στοιχείων του χωροχρόνου ώστε ο μαθητής να είναι από την αρχή αναγνώστης και συγγραφέας. Στη συνέχεια για κάθε γράμμα θεωρείται απαραίτητο να υπάρχει ένα δισέλιδο εικονογραφημένο «σαλόνι», στο οποίο υπάρχει εικαστική «αναδιήγηση» του

αντίστοιχου παραμυθιού με τις λέξεις κλειδιά, οι οποίες συνιστούν και το νοηματικό άξονα της αφήγησης. Πρόκειται για ένα ιδιότυπο εικονόγραφο λεξικό, στο οποίο κανείς μπορεί να διακρίνει την εφαρμογή της ολικής μεθόδου. Η παραγωγή προφορικού λόγου αποτελεί τον κύριο στόχο της διδακτικής επιλογής. Στη συνέχεια υπάρχει για κάθε γράμμα ένας σταθερός κορμός δραστηριοτήτων παρουσίασης γραφήματος-φωνήματος, αναγνώρισής τους και χρήσης τους σε περιστάσεις επικοινωνίας με τον προφορικό και το γραπτό λόγο. Ενδεικτικά σημειώνουμε τις εξής δραστηριότητες:

-Στην αρχή παρουσιάζεται το ζωγραφόγραμμα σε συνδυασμό με τη χρήση της φωνομιμητικής-φθογοσχηματικής μεθόδου για τα γράμματα- φθόγγους τα οποία αυτόνομα "εκτελούν" γλωσσικές πράξεις: Αααα! Για την έκπληξη και το θαυμασμό.

-Εικόνες –λέξεις παρουσιαζόμενες σε συλλαβές, για τον εντοπισμό αναγνώριση του γράμματος. Πρόκειται για της επιλεκτική εφαρμογή και της συλλαβικής μεθόδου.

-Η γραφή του γράμματος προτείνεται με βάση το τετράγραμμο ως άσκηση στην ορθή γραφή.

-Εικόνες-λέξεις και πάλι συλλαβικά για τη συμπλήρωση – γραφή του διδασκόμενου γράμματος. Στην ουσία αποτελεί συμβολή στην ανάπτυξη της φωνολογικής συνείδησης των μαθητών, κυρίως αφού η εξοικείωσή τους με την ελληνική γλώσσα δεν είναι για όλους κοινή.

-Συμπλήρωση του κεφαλαίου σε κύρια ονόματα ελληνικά, τουρκικά και αραβικά.

Άσκηση γραμματικής και με στόχους διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

-Δραστηριότητες παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου με την οπτική της αναδυόμενης ανάγνωσης και γραφής και με σημείο αναφοράς το λεξιλόγιο της ενότητας και εργαλείο τεχνικές από τη Γραμματική της Φαντασίας και άλλες δημιουργικές δραστηριότητες.

-Το γράμμα στη ζωή μας, είναι μία δραστηριότητα από το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων την ευθύνη του οποίου έχει η καθηγήτρια του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου κ. Άννα Φραγκουδάκη και συνδέει τη γλωσσική διδασκαλία με τους στόχους της επικοινωνιακής προσέγγισης. Το υλικό του συγκεκριμένου, δικού μας αλφαβηταρίου είναι πρωτότυπο, προσαρμοσμένο στην ιδιαιτερότητα της περίπτωσης χρήσης του.

-Το κείμενο για την ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας και η άσκηση ορθογραφίας ολοκληρώνουν τη διδασκαλία κάθε γράμματος. Εκτός του τελικού κειμένου, μετά τη διδασκαλία ικανοποιητικού αριθμού γραμμάτων και οι ασκήσεις αναγνώρισης και χρήσης βασίζονται σε κείμενα τα οποία ανήκουν σε ένα ευρύ πεδίο κειμενικών ειδών. Ανακοινώσεις, προσκλήσεις, επιστολές, συνταγές μαγειρικής, διάλογοι κ.ά. προσφέρονται για διδασκαλία προσαρμοσμένα στις ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών.

Μέχρι την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των γραμμάτων, των δίψηφων φωνηέντων, συμφώνων και των συνδυασμών τους διδάσκονται με απλό τρόπο οι πρώτες γραμματικές έννοιες χωρίς τη χρήση μεταγλώσσας και με στόχο την κατάκτηση της γλωσσικής αλλά και της επικοινωνιακής ικανότητας από τους μαθητές. Το ένα, τα πολλά, τα γένη, τα βοηθητικά ρήματα και η λειτουργία των επιθέτων στο λόγο, το χτες, το σήμερα και το αύριο των ρημάτων παρουσιάζονται λειτουργικά. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε ζητήματα προφοράς και διάκρισης ομόηχων ή "συγγενών" ως προς την προφορά λέξεων.

Στο τρίτο στάδιο, της εμπέδωσης και της ουσιαστικής άσκησης στη χρήση του μηχανισμού της ανάγνωσης και της γραφής επιλέχθηκαν κείμενα μικρά σε έκταση και απλά ως προς το περιεχόμενο και το λεξιλόγιο.

Όλο το βιβλίο από το προαναγνωστικό-προγραφικό στάδιο μέχρι το τέλος διαπνέεται από τη φιλοσοφία της συμμετοχικής-ενεργητικής μάθησης, επιδιώκει την ισόρροπη καλλιέργεια του προφορικού και του γραπτού λόγου, τη σύνδεση της μάθησης με τη ζωή και την ανάγκη για επικοινωνία..

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας για τους Έλληνες μειονοτικούς της Κωνσταντινούπολης αποτελεί σημαντικό παράγοντα της γλωσσικής και κατ' επέκταση της εθνικής ταυτότητας και αυτοσυνειδησίας.

Τα αναγνωστικό για την Πρώτη Τάξη «Ο Κόσμος, η Αυλή μας» αποτελεί προσπάθεια διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας των μικρών παιδιών με βάση τα σύγχρονα δεδομένα για τη διδασκαλία της Πρώτης Ανάγνωσης και Γραφής και με την οπτική της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαρνάβα-Σκούρα, Τζ. (1998), Το παιδί και η γραφή, Ο.Ε.Δ.Β.
- Γιαννικοπούλου, Α. (1998), Από την προανάγνωση στην ανάγνωση. Οδηγός για γονείς και εκπαιδευτικούς, Αθήνα, Καστανιώτης.
- της ίδιας,(1999) Προαναγνωστικές Δεξιότητες. Δεξιότητες με τα φωνήματα. ΥΠΕΠΘ.
- Δερβίσης, Στ, (1998), Διδακτική της Πρώτης Ανάγνωσης και Γραφής. Νέο Διδακτικό Μοντέλο Πρώτης Ανάγνωσης, Αθήνα, GUTENBERG.
- Δημάση, Μ. (2000), Δημιουργική προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος στην Π.Ε. στο: Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, Θεσσαλονίκη, ΚΩΔΙΚΑΣ.
- της ίδιας (2001), Η διδασκαλία των πεζών και των ποιητικών κειμένων στο Δημοτικό Σχολείο, Αθήνα, ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
- της ίδιας, (2002) Η διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης και γραφής. Η περίπτωση των παρευξείνιων χωρών. Το Βουλγάρικο, το Γεωργιανό, το Ρουμάνικο και το Τούρκικο αλφαβητάρι, Θεσσαλονίκη, ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ.
- Παπούλια-Τζελέπη, Π. (2001), Ανάδυση του γραμματισμού, Αθήνα, ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ.
- Garin, C., Deparede, A., Laurent. E. (1985), Apprendre a Lire, Le Mode de l' Education, no 117.
- Larande, j., (1985), L' apprentissage de la langue ecrite. Du ba- ba, a la B.D., Preface du Recteur Yves Durand.
- Sprenger- Chavolles , L. (1991), L' acquisition de la lecture: consience phonologique et mecanismes d' indentification des mots: Les Enteriens Nathan: Lecture (Actes 1), Paris, Nathan.